

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Романовського Олександра Олексійовича

на дисертаційну роботу **Тимків Надії Михайлівни**

**"Теорія і практика підготовки фахівців нафтогазової галузі у технічних
університетах України (кінець XX - початок XXI століття)",**

представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертації зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних чинників.

По-перше, динамічні зміни на світовому і національних нафтогазових ринках, а також масштабна науково-технологічна трансформація цієї галузі потребують нетрадиційних підходів, спрямованих на випереджувальний розвиток економіки і бізнесу, удосконалення освітнього процесу в технічних університетах. Як відомо, на початку XXI століття все більш помітним стає розрив між зрослими потребами високотехнологічного нафтогазового виробництва до якості підготовки фахівців. У цьому контексті проблема модернізації підготовки інженерів-нафтовиків нової генерації є однією з найважливіших умов забезпечення безпеки української держави.

По-друге, в нашій державі досі не здійснювалося цілісних досліджень з проблем підготовки фахівців нафтогазової галузі. Реформування університетської технічної освіти нафтогазового профілю, безумовно, потребує цілеспрямованої державної освітньої політики, що уможлиблює випереджувальний підхід і прогностичне бачення цих процесів.

Надією Михайлівною Тимків виявлено низку суперечностей, що поглиблюють актуальність досліджуваної проблеми. Отже, не викликає сумнівів актуальність теми дисертаційної роботи Н. М. Тимків "Теорія і практика підготовки фахівців нафтогазової галузі у технічних університетах України (кінець XX - початок XXI століття)", поданої до захисту.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення дисертаційного дослідження є методологічно обґрунтованими. Науковий пошук здійснювався тривалий час - у 2012-2019 роках. Він охоплював чотири основних етапи: підготовчий (2012-2013), організаційний (2014—2015), діагностувальний (2016-2017), узагальнювальний (2018-2019).

Наукова цінність цього завершеного дисертаційного дослідження підтверджується передусім тим, що докторанткою вперше в Україні цілісно досліджено проблему професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі, розкрито передумови становлення і розвитку освіти нафтогазового профілю на українських землях; обґрунтовано теоретичні засади університетської освіти нафтогазового профілю в Україні як освітньо-педагогічного середовища підготовки майбутніх фахівців цієї галузі; запропоновано сучасні дидактичні підходи до відбору і структурування змісту та організаційних форм і методів підготовки фахівців нафтогазової галузі; розроблено концептуальну модель університетської технічної освіти нафтогазового профілю та авторську методику підготовки майбутніх інженерів-нафтовиків до міжнародної професійної комунікації, запропоновано інноваційні підходи до організації освітнього процесу з підготовки цих фахівців до міжнародної науково-дослідної діяльності; виявлено прогресивні і конструктивні ідеї та особливості розвитку університетської освіти нафтогазового профілю у зарубіжних країнах (Австрія, Велика Британія, Німеччина, Франція, США).

Науковий пошук здійснювався відповідно до тематичного плану наукових досліджень відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України "Теоретико-методичні засади розвитку освіти різних категорій дорослого населення" (РК № 0117Ш01071).

Докторанткою методологічно виважено сформульовано науковий апарат дослідження, використано сукупність дослідницьких методів, зокрема, історико-педагогічних, порівняльно-педагогічних, дидактичних, методичних та організаційно-педагогічних. Це дало можливість вийти на міждисциплінарний рівень, що збагатило інструментарій науково-дослідної роботи. Заслуговує позитивної оцінки

теоретико-методологічне визначення поняттєво-термінологічного апарату дисертаційної роботи. Міждисциплінарний підхід уможливив авторське бачення змісту дефініцій "професійна діяльність", "професійний розвиток", "професійне виховання", "сучасний фахівець нафтогазової галузі", "вища освіта нафтогазового профілю".

Методологія і методика цілеспрямованої і водночас багатоаспектної дослідницької діяльності відповідає обраній темі. На нашу думку, методологічно коректно визначено об'єкт, предмет і мету наукового пошуку. Це сприяло послідовному висвітленню проміжних і кінцевих результатів дослідної роботи.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Докторанткою Н. М. Тимків одержано такі вагомні наукові результати:

- вперше цілісно досліджено проблему професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі, розкрито передумови становлення і розвитку освіти нафтогазового профілю на українських землях;

- обґрунтовано теоретичні засади університетської освіти нафтогазового профілю в Україні як освітньо-педагогічного середовища підготовки майбутніх фахівців цієї галузі;

- запропоновано сучасні дидактичні підходи до відбору і структурування змісту та організаційних форм і методів підготовки фахівців нафтогазової галузі;

- розроблено концептуальну модель університетської технічної освіти нафтогазового профілю та авторську методику підготовки майбутніх інженерів-нафтовиків до міжнародної професійної комунікації, запропоновано інноваційні підходи до організації освітнього процесу з підготовки цих фахівців до міжнародної науково-дослідної діяльності;

- теоретично обґрунтовано положення щодо розширення міжнародної співпраці університету, спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку технічної освіти й академічної мобільності; модернізації освітнього процесу в цих закладах в умовах цифровізації та розширення представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій;

- уточнено зміст дидактичних положень щодо організації освітнього процесу і практичної підготовки фахівців нафтогазової галузі в українських закладах вищої технічної освіти.

Водночас зазначимо, що значний науковий інтерес становлять й інші результати цього дослідження, а саме: досконале володіння іноземними мовами, зокрема, англійською, а також методологією і методами міждисциплінарних досліджень уможливило виявлення прогресивних і конструктивних ідей та особливостей розвитку університетської освіти нафтогазового профілю у зарубіжних країнах (Австрії, Великій Британії, Німеччині, Франції, США).

Багатолітній досвід роботи в технічному університеті нафтогазового профілю й володіння цією проблемою з середини, знання специфіки підготовки майбутніх інженерів-нафтовиків дозволило теоретично обґрунтувати положення щодо професійного розвитку виробничого персоналу нафтогазової галузі та його корпоративної культури в умовах неперервної освіти.

4. Значення результатів дослідження для науки і практичного використання. Дисертація Н. М. Тимків має важливе практичне значення, що полягає в одержанні цінних наукових результатів і висновків. Їх належно обґрунтовано на теоретико-методологічному рівні. Вони пройшли апробацію й підготовлені до впровадження в систему професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі, а також для інших економічних секторів.

Автором підготовлено й видано, на нашу думку, цінний навчально-методичний посібник "Міжнародна професійна комунікація інженерів-нафтовиків". В ньому запропоновано інноваційний дидактичний комплекс, що охоплює творчі пізнавальні завдання, матеріали для інтегрованого і підсумкового контролю мовного рівня і професійних знань майбутніх інженерів-нафтовиків (термінологічні тести, контрольні роботи, питання для пошуково-дослідної роботи), оцінювальну шкалу для визначення рівня володіння студентами тезаурусом інженера-нафтовика, а також науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі в технічних університетах

України. Наголосимо, що це надзвичайно важливо для сучасної вищої школи, оскільки досконале володіння її випускниками іноземними мовами й надалі залишається гострою проблемою. Вважаємо, що авторський навчально-методичний посібник і рекомендації доцільно використовувати для підготовки навчально-методичної літератури нового покоління, розроблення спеціальних інтегрованих курсів професійної підготовки майбутніх фахівців нафтогазової галузі, а також їх видання як українською, так й англійською та іншими мовами.

Результати дослідження є обґрунтованою системою ідей для розроблення концепцій, нормативно-правових документів з проблем професійного навчання фахівців нафтогазової галузі. У подальшому матеріали міждисциплінарного наукового пошуку Н. М. Тимків доцільно використовувати в історико-педагогічних, компаративістичних, психологічних, педагогічних, соціально-філософських та економічних дослідженнях. Викладені у дисертації положення, висновки і науково-методичні рекомендації сприятимуть оновленню змісту освітніх програм підготовки фахівців нафтогазової галузі, а також вдосконаленню структури освітнього процесу у вищій технічній школі. Дослідницькі матеріали доцільно також використовувати у розробленні навчальних курсів з педагогіки вищої школи, професійної, порівняльної й інженерної педагогіки, спецкурсів і спецсеминарів з проблем інновацій у нафтогазовому комплексі.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях.

Цінним є те, що Н. М. Тимків використано унікальні документальні і літературні першоджерела технічних університетів, зокрема, США, Великої Британії та інших країн, характеризують пріоритетність цих проблем у державній освітній політиці високорозвинених держав. Для розв'язання визначених завдань автором опрацьовано 955 джерел, із них 579 іноземними мовами.

Усі наукові положення, висновки і результати висвітлено у 35 публікаціях, з-поміж яких: 2 монографії (1 - одноосібна); 1 навчально-методичний посібник; 15 статей у наукових фахових виданнях України (у тому числі 9 - у виданнях Украї-

ни, що входять до міжнародних наукометричних баз); 4 статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях; 13 статей у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій. Отже, дисертанткою виконано нормативні вимоги щодо опублікування результатів дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам до докторських досліджень.

Структура дисертаційного дослідження Н. М. Тимків зумовлена метою і завданнями, логіка виконання яких на міждисциплінарному рівні вплинула на послідовний й методологічний виклад змісту дисертації й кожного її розділу.

Перший розділ дисертації розкриває проблему професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі у вітчизняних і зарубіжних джерелах, вплив глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на розвиток вищої технічної освіти нафтогазового профілю, а також результати ретроспективного аналізу її становлення і розвитку на українських землях.

У другому розділі викладено особливості професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі у технічних університетах п'яти високорозвинених країн (Австрії, Великої Британії, Німеччини, Франції, США); узагальнено результати компаративістичного аналізу досліджуваної проблеми; виявлено прогресивні і конструктивні ідеї зарубіжного досвіду підготовки інженерів-нафтовиків та інших фахівців.

У третьому розділі автором обґрунтовано теоретичні засади професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі, в основу яких покладено: положення щодо професійної, інженерної педагогіки і педагогіки вищої школи як важливих субдисциплін педагогічної науки; ключові ідеї і положення прогресивної концепції CDIO (цілісне бачення проекту: від розроблення нового продукту чи нової технічної ідеї до їх впровадження у виробництво і подальшу експлуатацію: *Conceiving* (планування), *Designing* (проектування), *Implementing* (створення) і *Operating* (застосування); положення щодо міждисциплінарності як дидактичної основи підго-

товки фахівців нафтогазової галузі, а також щодо їхнього професійного виховання як важливої умови формування особистості майбутнього інженера-нафтовика.

У четвертому розділі Н. М. Тимків схарактеризовано загальну характеристику сучасної університетської освіти нафтогазового профілю в Україні, напрями діяльності технічних університетів України з підготовки фахівців для нафтогазової галузі; проаналізовано освітні програми і навчальні плани підготовки фахівців цієї галузі у трьох технічних університетах, зокрема, в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, Національному університеті "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка", Національному технічному університеті "Дніпровська політехніка"; висвітлила основні напрями підготовки майбутніх фахівців нафтогазової галузі до міжнародної науково-дослідної діяльності, а також виклала теоретично обґрунтовані положення щодо неперервного професійного розвитку технічного персоналу нафтогазового комплексу.

У п'ятому розділі здійснено прогностичне обґрунтування розвитку вищої освіти нафтогазового профілю з урахуванням динаміки змін на європейському і національному нафтогазових ринках праці, розглянуто проблему корпоративної культури у підготовці конкурентоспроможного фахівця нафтогазової галузі; висвітлено окремі напрями підготовки фахівців цієї галузі на основі випереджувального підходу; запропоновано науково-методичні рекомендації щодо удосконалення професійної підготовки інженерів-нафтовиків в Україні, окреслено перспективи професійної підготовки фахівців цієї галузі в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Підсумки дисертаційного дослідження відображено у загальних висновках, які повною мірою корелюють з висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети й завдань дослідження та є достовірними.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Високо оцінюючи результати дослідження Н. М. Тимків доцільно висловити окремі міркування і пропозиції, що виникли в процесі експертизи й потребують окремих уточнень і пояснень:

1. Результати системного аналізу проблеми, аналіз наукової літератури, вивчення законодавчих і нормативно-правових документів, узагальнення практичного досвіду освітньої діяльності вітчизняних і зарубіжних закладів вищої технічної освіти щодо професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі дали змогу дисертантці виокремити низку суперечностей, що негативно впливають на підготовку таких фахівців у закладах вищої технічної освіти в умовах цифрової доби. На нашу думку, потребує уточнення: чи вдалося Н. М. Тимків розв'язати виявлені суперечності на різних етапах наукового пошуку, оскільки у загальних висновках до дисертації цей аспект висвітлено недостатньо.

2. Ґрунтовним є виклад дослідницьких матеріалів другого розділу дисертації ("Особливості професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі у досвіді зарубіжних університетів"). Позитивно оцінюючи компаративістичний контекст дослідження, зазначимо, що бракує порівняльно-педагогічного аналізу саме особливостей державної освітньої політики в цій галузі та її реалізації в п'яти високорозвинених країнах (Австрії, Великої Британії, Німеччини, Франції, США). А вони, безумовно, мають і суттєві відмінності, якщо, наприклад, порівняти США, Австрію, Францію чи Німеччину.

3. Водночас, враховуючи тему наукового пошуку, у другому розділі доцільно було б виокремити окремий параграф (наприклад, "Порівняльно-педагогічний аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти нафтогазового профілю"), в якому можна було б обґрунтувати критерії, за якими здійснювався компаративістичний аналіз професійної підготовки фахівців цієї галузі, а також доцільність вибору саме тих країн, досвід яких висвітлено у розділі.

4. У рукописі дисертації ґрунтовно висвітлено вплив міжнародних та європейських організацій, що опікуються проблемами забезпечення випереджувального підходу до підготовки виробничого персоналу для нафтогазової галузі. Їх цілеспрямована діяльність сприяє впровадженню інновацій у вищій технічній освіті, розробленню наукових рекомендацій для органів державної влади та управління різних країн щодо удосконалення підготовки фахівців для нафтогазових комплек-

сів. Як відомо, ними розробляються важливі документи (конвенції, резолюції, рекомендації) й здійснюються системні заходи, спрямовані на обмін інноваційним досвідом технічної освіти нафтогазового профілю на міжнародному рівні. Діяльність професійних товариств і громадсько-професійних асоціацій дає можливість виявляти прогресивні ініціативи, поглиблює їх суспільну і ринкову користь, підвищує якість освіти, а також посилює динамізм і конкурентоспроможність на світових і національних ринках праці. Однак, на нашу думку, цей аспект у загальних висновках до дисертації представлено недостатньо.

5. Значний науковий і практичний інтерес становить авторська методика міжнародної професійної комунікації майбутніх інженерів-нафтовиків. Можна також висловити побажання щодо доцільності включення до її структури об'єктів і суб'єктів освітнього процесу у вищій технічній школі, елементів моніторингу, забезпечення якості підготовки майбутніх інженерів-нафтовиків, а також особливостей гнучкого внесення змін до теоретично-методологічного та змістово-процесуального блоків за умови, коли очікуваний результат не повною мірою відповідає визначеній меті.

6. Автор дослідження не скористалася можливістю більш широкого представлення рекомендацій науково-педагогічним працівникам технічних університетів щодо вдосконалення іншомовної професійної підготовки фахівців нафтогазової галузі. Доцільно було б і для студентів - майбутніх фахівців нафтогазової галузі розробити більш детальні рекомендації з урахуванням принципів індивідуалізації й диференціації. Певною мірою це б сприяло активації самостійного опанування знаннями, уміннями й необхідними компетенціями у сфері міжнародної професійної комунікації.

7. На нашу думку, підрозділ 5.1. "Динаміка змін на європейському і національному ринках праці" можна було б доповнити сучасними даними, що візуалізують ситуацію на ринку праці під час пандемії в Україні та світі.

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Н. М. Тимків "Теорія і практика підготовки фахівців нафтога-

зової галузі у технічних університетах України (кінець ХХ - початок ХХІ століття)" є самостійним завершеним науковим дослідженням фундаментальної проблеми, що має важливе соціально-економічне значення.

2. Результати дослідження методологічно обґрунтовано, вони мають незаперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Достовірність і вірогідність результатів багатолітнього міждисциплінарного дослідження забезпечені цілеспрямованим застосуванням комплексом дослідницьких методів, адекватних меті і завданням дослідження.

3. Визначена автором мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані ґрунтовно та доказово на основі використання широкої міжнародної і національної джерельної бази. Висновки і рекомендації, викладені у загальних висновках до дисертації, свідчать про методологічну зрілість докторантки Н.М.Тимків.

4. Результати дисертаційного дослідження мають практичне значення, що підтверджується впровадженням в освітній процес Національного університету "Львівська політехніка" (довідка № 67-01-697 від 27.04.2020), Хмельницького національного університету (довідка № 108 від 18.11.2019), Вінницького національного технічного університету (довідка №1-10-07 від 21.04.2020 р.), Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (довідка № 5 1-40-15 від 30.03.2020), Української інженерно-педагогічної академії (довідка № 106-01/03 від 23.04.2020), ПАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат" (довідка № 279/26 від 14.04.2020).

5. Структура і зміст докторського дослідження відповідають меті міждисциплінарного наукового пошуку. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи. Зміст монографії, навчально-методичного посібника та інших наукових публікацій автора відображає основні результати і висновки, що розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Н. М. Тимків. Вони підтверджують належний теоретико-методологічний рівень дисертаційної роботи, експертизу якої здійснено нами.

Отже, дисертація Надії Михайлівни Тимків "Теорія і практика підготовки фахівців нафтогазової галузі у технічних університетах України (кінець ХХ - початок ХХІ століття)" є завершеною, фундаментальною самостійною науковою пра-

цею, що має теоретичне, практичне й прогностичне значення для теорії і методики професійної освіти і відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами та доповненнями), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор педагогічних наук, професор

ректор Приватного вищого

навчального закладу-інституту

"Українсько-американський

університет Конкордія"

О.О. Романовський

м. Київ

07 вересня 2020 р.

